

El-overfølsomhet og kjemisk overfølsomhet: En boligforening og et kredittforetak i Danmark viser vei

Denne teksten ble først publisert på <http://einarflydal.com> den 19.04.2024

Allergivennlige boliger Ringgården foto: Steffen Stamp

En dansk boligforening bygger nå 50 bolighus spesielt med tanke på folk som er kjemisk overfølsomme, men også el-overfølsomme – siden de to overfølsomhetene ofte følger hånd i hånd.

Realdania, arvtakeren etter det danske Realkreditt, støtter prosjektet.

Boligforeningen Ringgården, som står bak dette prosjektet, har laget en inspirasjonskatalog for bygg tilpasset personer med allergier og MCS. Bak katalogen står et team fra Boligforeningen Ringgården, fra det franske prosjekteringsfirmaet Artelia, arkitektfirmaene Reværk Arkitektur, Loop Architects og Lybech Landskab, og et par forskere fra Københavns Universitet.

Etter innspill Norsk Forum for Bedre Innemiljø for Barn (NFBIB) via den pensjonerte legen Finn Levy, som i mange år har forsøkt å få aksept for el-overfølsomhet, har danskene tatt med at siden det jo er overlappning mellom kjemisk overfølsomhet (MCS) og el-overfølsomhet (EHS), bør det samtidig gjøres forebyggende tiltak mot EHS.

I veiledningen heter det blant annet:

«MCS og EHS

EHS står for Elektrohypersensitivitet – også kaldet el-overfølsomhet eller elallergi – og refererer til en tilstand, hvor personer opplever negative symptomer som følge av eksponering for elektromagnetiske felter og stråling. Det kan være fra trådløse

enheder, wifi, mobiltelefoner, mikrobølgeovne, elektriske apparater og lignende. Personer med EHS opplever symptomer som rødme, stikkende, prikkende og brændende fornemmelser, træthed, koncentrationsproblemer, svimmelhet, kvalme, hjertebanken og fordøjelsesproblemer. EHS-symptomerne minder om dem, der kendes fra MCS, og flere mennesker med MCS er også ramt af EHS. EHS er på nuværende tidspunkt ikke defineret af WHO som en selvstændig klinisk diagnose.

Skønt EHS-symptomerne er reelle, har det indtil nu ikke været muligt videnskabeligt at bekræfte en sammenheng mellom EHS og eksponering fra mobiltelefoner, wifi og anden trådløs kommunikation.»

Dette er jo utmerket, og i pakt med dagens kunnskap – med unntak av det siste avsnittet. For selvsagt kan man påvise vitenskapelig at det er sammenheng mellom el-overfølsomhet og eksponering fra mobiltelefoner, wifi og annen trådløs kommunikasjon. Det er til og med gjort en rekke ganger:

Myten om at el-overfølsomhet ikke kan påvises

Myten om at sammenhengen ikke kan påvises, bygger på de mange særdeles slette laboratorieforsøk som ble foretatt for noen år siden – Les f.eks. [bloggpost 11.07.2021](#) for et skrekkenes eksempel – og på de foredede undersøkelsesmetodene og beviskravene som fortsatt brukes i visse fagkretser:

F. eks. krever IEEE/ICNIRP/WHO-miljøet at man kan redegjøre i detalj for de biologiske prosessene, at reaksjonene kan knyttes til en bestemt terskel for energiens intensitet, og at forklaringen bygger på kjent teori og er allment akseptert i fagmiljøet. Med slike krav kan alt man ikke liker avvises siden man gjør seg blind for alt unntatt oppvarmingskader. Like fullt mangler det ikke på forskere og leger og pasienter som gjennom praktisk erfaring er overbeviste om at vi snakker realiteter – blant annet Finn Levy.

En god og forholdsvis enkel forskningsmetode for å påvise el-overfølsomhet er den følgende. Den vil slett ikke fange opp alle el-overfølsomme, men vil i det minste fange opp noen el-overfølsomme og dermed påvise at el-overfølsomhet er en realitet og gjerne kan utløses rent biofysisk uten at det er noe psykologi med i bildet:

Du finner en del personer som sier de er el-overfølsomme og raskt merker en strålekilde i nærheten, blindtester dem for det de sier de reagerer på, og siler ut dem som ikke reagerer. Så blindtester du dem som er igjen en lang rekke ganger og ser om de reagerer på eksponeringen. (Ikke alle el-overfølsomme tåler flere eksponeringer raskt etter hverandre, så forsøket kan ta tid. Forskere vet hvordan de skal gjøre slike forsøk slik at de blir skikkelig blindet.)

Dersom i det minste én av forsøkspersonene reagerer konsekvent alle gangene eller nesten konsekvent, og det er mange nok ganger og testen er skikkelig blindet, har du påvist at enkelte faktisk reagerer, at reaksjonen hos disse er biofysisk, selv om det kan være andre faktorer som medvirker: At enkelte er ekstra vare for muggsopp, kjemikalier eller andre miljøstressorer, eller at psykisk tilstand også kan medvirke til ekstra varhet, er ingen bombe og ødelegger ikke det vitenskapelige beviset. Heller ikke er det oppsiktsvekkende at hvis man først kan sanse elektromagnetiske felt, kan man også bli ekstra var for dem.

Slike enkle tester er faktisk gjort en rekke ganger. Olle Johansson ved Karolinska Institutet testet dannelsen av nye cellekjerner når en dataskjerm (av den gamle typen) ble slått på. Han testet også to personers varhet for mobiltelefon og fikk 100% klaff.

Flere andre har gjort liknende forsøk. Det mest kjente er vel det som for lengst ble gjort av Rea (Rea m fl. 1991). De hadde ingen problemer med å påvise at en del folk reagerte, og reagerte konsekvent.

Den kanadiske toksikologi-forskeren Magda Havas har summert opp en del biofysiske reaksjoner i en kort og høyst lesbar artikkel som du kan laste ned her på bloggen, oversatt til norsk (Havas 2021). Den finsk-polske meget kritiske biofysikeren Dariusz Leszczynski har skrevet en større oversikt over forskningen på feltet, og er kritisk til alt som er gjort til nå. Det samme er norske Gunhild Oftedal (Schmiedchen 2021), som har vært med på å utforme et langt bedre testopplegg. (Hun blir forresten fra i sommer på ny medlem av kommisjonen i ICNIRP, [bloggpost 12.12.2023](#)).

Myten om at el-overfølsomhet ikke lar seg påvise, er derfor nettopp det: en myte. At det kan være mer komplisert å måle i andre tilfeller, f.eks. der det skal flere kilder til, er også opplagt. Men slike tilfeller og dårlige forsøk kan ikke brukes til å avvise at el-overfølsomhet er en realitet, og at det kan påvises vitenskapelig.

Man kan bare undres over at det ikke gjøres flere slike enkle forsøk. Svaret er enkelt: De får ikke finansiering og derfor kommer det heller ingen søknader.

Men altså, først og fremst: Hurra for Boligforeningen Ringgården i Danmark, og for Realdania.

Norsk offentlig forvaltning skal tydeligvis slespes baklengs skritt for skritt fram til aksept av ømfindtlighet for menneskeskapte elektromagnetiske felt som et helse- og miljøproblem – selv når man ikke blir kokt av dem.

Einar Flydal, den 19. april 2024

PS. Jeg minner om de svenske heftene fra det svenske Boverket om hvordan beskytte boliger mot skitten strøm. De er ikke lenger i distribusjon og har ikke fått med seg utviklingen i eksponering siden 1998, men de har fortsatt gode tips å komme med: [bloggpost 28.02.2021](#)

Kilder

[inspirationskatalog-mcs-2.pdf \(bf-ringgaarden.dk\)](#)

<https://realdania.dk/nyheder/2023/08/boligforening-vil-bygge-allergivenlige-boliger>

NFBIBs nettsider: [Boliger med mindre kjemi, lukt og skadelige partikler – nå samles kunnskapen om sunde boligområder i Danmark – NFBIB \(bedreinnemiljoforbarn.no\)](#)

Havas, M. Stråling fra trådløs teknologi påvirker blodet, hjertet og det autonome nervesystemet, PDF, 2021; Originaltittel: Havas M. Radiation from wireless technology affects the blood, the heart, and the autonomic nervous system. Rev Environ Health. 2013;28(2-3):75-84. doi: 10.1515/reveh-2013-0004. PMID: 24192494. [Last ned Havas 2013 \(norsk\)](#)

Leszczynski D. Review of the scientific evidence on the individual sensitivity to electromagnetic fields (EHS). Rev Environ Health 2021 Jul 6. <https://doi.org/10.1515/reveh-2021-0038> [Epub ahead of print].

Rea WJ, Pan Y, Fenyves EJ, Sujisawa I, Suyama H, Samadi N, et al. Electromagnetic field sensitivity. J Bioelectr 1991;10:241–56.

Schmiedchen, K., Driessen, S. & Oftedal, G. Methodological limitations in experimental studies on symptom development in individuals with idiopathic environmental intolerance attributed to electromagnetic fields (IEI-EMF) – a systematic review. Environ Health 18, 88 (2019). <https://doi.org/10.1186/s12940-019-0519-x>

Noen nyere kilder om el-overfølsomhet

Bevington M. ELECTROMAGNETIC SENSITIVITY AND ELECTROMAGNETIC HYPERSENSITIVITY (ALSO KNOWN AS ASTHENIC SYNDROME, EMF INTOLERANCE SYNDROME, IDIOPATHIC ENVIRONMENTAL INTOLERANCE – EMF, MICROWAVE SYNDROME, RADIO WAVE SICKNESS) – A SUMMARY, Capability Books. Er kommet i en rekke utgaver siden 2010. (Bestilles på www.es-uk.info/)

Bevington M. ‘Proof of EHS beyond all reasonable doubt’. Comment on: Leszczynski D. Review of the scientific evidence on the individual sensitivity to electromagnetic fields (EHS). Rev Environ Health 2021; doi: 10.1515/reveh-2021-0038. Online ahead of print, <https://www.degruyter.com/document/doi/10.1515/reveh-2021-0101/html>

Et viktig notat som uttrykker det norske miljømedisinere lærer opp til å tro: at årsaken til el-overfølsomhet ikke ligger i biofysikken og det ytre miljø, men i en historie av psykiske årsaker som blander seg sammen med angst for noe man ser i omgivelsene (f.eks. mobilmaster):

Haanes, J V. Symptomer assosiert med miljøfaktorer – informasjonsskriv, sist revidert: 05.05.2021, <https://arbeidsmedisin.legehandboka.no/handboken/kliniske-kapitler/arbeidsrelaterte-sykdommer/sykdommer-og-plager/symptomer-assosiert-med-miljofaktorer-informasjonsskriv/>